ZERDEŞT PÊXEMBER
637 B.Z- 560 B.Z

Zeynel Abidîn Zinar 2 - 2

Çend ramanvanên dîrokê ên navdar Berî Zayînê û piştî wê ku li ser Zerdeşt Pêxember nivîsîne, ev in li jêrê:

Altheim (1957)
Argentorati (1710)
Bar Behlûl (936)
Bar Eli (832)
Ctesias (B.Z 401)
Eugene Burnouf (1833)
Halle (1947)
Haug (1860)
Henning (1974)
Henry Lord (1732)
Hermippusî (B.Z. sedsala diduyan)
Jackson (1899)
Jules Oppert (1862)
Mills (1892)
Perron (1771)
Qezwînî (1263)
Sir Henry Rawlinson (1855)
Weber (1861)

Herodot (B.Z 401) gotiye: "Magû, yek ji wan şeş eşîran e ku Împeratoriya Medê avakirine. Herweha Magû, rewşenbîrên wê demê bûne û pêşiktî ji hemû olên berî Zerdeşt Pêxember re jî kirine."

Dîroknasê bi navûddeng Erdeşêr F. Xeberdar (1951) gotiye: "Niha li ser zinarên çiyayê Teyrê Hindê helbestine olî yên zerdeştiyê nivîsandî hene û hemû pêxemberên ku piştî Zerdeşt Pêxember hatine, li rêçika Zerdeşt Pêxember ajotine û xwe bi xwedayekî bi tenê ve rabeste kirine."

Qezwînîyê ku yek ji nivîskarên navdar ê bisilmantiyê bû, eşkere kiriye ku Mihemed Pêxember (ssxl)

gotiye: “Di navbera Adarbêcan (Azerbêcan) û Ermenistanê de çiyayek bi navê Sebalan heye. Di wî çiyayî de pêxemberek veşartî ye. Li navsera wî çiyayî biharine dirêj çêdibin û avên wî jî mîna qeşemê sar in. Germiya quntarên Çiyê, xelkê dikişîne xwe. Li serê serçimka Çiyê darek heye. Heywan nêzî giyayên li binê wê darê nabin. Gava heywan nêz dibin, ditirsin û ji wir direvin. Çi heywana ku giyaya wir bixwe, di cih de jî dimire.”

Serkeftina Zerdeşt Pêxember

Berî wehya pêşî ku ji Zerdeşt Pêxember re hatiye, jê re diyar bûye ku wê serokê ordiya herî navdar li dinyayê ya Împeratoriya Medê ola wî bipejirîne û wê jê re bibe alîkar ku ew Ola Bahdînê li dinyayê jî belav bike. Îcar di wê navê re deh sal bihurîne, Madyomahê kurê Arastayê mamê Zerdeşt Pêxember, çûye wî (Z.Pêxember) li keviya Çemê Darej`î di nêv qamîşgehekê de dîtiye, ola wî pejirandiye û pê bawerî (îman) aniye. Bi wê yekê kêfa Zerdeşt Pêxember pir hatiye û derketiya hizûra Xwedê gotiye:

"Ya Ahûra Mazda! Li serkeftina min a deh salan binêre ku min tenê mirovekî vegerande ser riya rast!"

Xwedê jî gotiyê:

"Ya Pêxemberê min! Tu her semaxê bike. Wê roj bê û tû dê bibînî ku tenê çend mirov mabin ku Ola Bahdînê nepejirandine. Lê rabe, tu bi tena serê xwe here koşka Qiral Wiştaspî."

Ew çax Ola Qerpezakî li koşka Qiral Wiştaspî serdest bûye. Çaxê ku Zerdeşt Pêxember çûye koşkê û Qirêl vexwendiye ser Ola Bahdînê, Qiral Wiştaspî wî avêtiye zîndanê, ew bi zincîran girêdane, lê îşkence kirine û bi rojan tihn û birçî hiştine. Lê Pêxemberê Xwedê bi hunera îmanê filitiye û derketiye derva, çûye ser banê koşkê, bên xwe jê re qelaştiye û ew daketiye jêrê, ba Qirêl. Vê carê Qirêl wî ceribandiye û jê sih û sê (6) pirs pirsîne. Zerdeşt Pêxember bersîva wan pirsan tev bêkêmasî daye. Qiral û civata xwe lê şaş mane. Hema di wê gavê de, xebera nexweşiya hespê Qiral Wiştaspî hatiye koşkê. Qirêl gotiye Pêxember:

- Eger tu hespê min xweş bikî, ez dizanim ku ola te êdî rast e.

Zerdeşt Pêxember rabûye ji koşkê derketiye û çûye ba Hespê Qiralî, bi ser ve xwendiye û pêre pêre Hesp daye xwe rabûye ser nigan. Wê hingê Qiral xwe avêtiye ser nigên Zerdeşt Pêxember û pê îman aniye. Lê Xwedayê mezin fermanê daye sermelek Wohuman, Aşa Wahişto û Burzîn Mîtro ku herin xwe nîşanî Qiral Wiştaspî jî bidin, da jê re çu guman nemîne. Lê gava ku milyaket xwe pê dane nîşandan, Qiral tirsiye û ketiye tayê, milyaketan gotiyê ku ew milyaket in û Ahûra Mazda ew hinartine, da ku li ser destên Zerdeşt Pêxember were îmanê.

Pîştî ku Qiral Vîştaspî hatiye îmanê, li dû wî jina wî Hutaosa, birayê wî Zaîrîwaîrî, keça wî Homa, herdu kurên wî Spendo-Data (Ku

Faris dibêjine wî Esfendiyar) û Pêşotano îman bi Zerdeşt Pêxemberî anîne û Ola Bahdînê pejirandine. Di wê gavê de ji eynî malbatê sih û yek kes bawerî bi olê anîne û bûne Bahdînî. Piştî wan, Fraşauştrayê wezîrê Viştaspî ku xezûrê Zerdeşt Pêxember bû digel kurê xwe Hvadayêna jî hatine îmanê û Ola Bahdînê pejirandine.

Piştî Madyomahê pismamê Zerdeşt Pêxember bi demekurtekê şûnde, nozdeh kesên ku li dinyayê xuyanî bûne hatine îmanê û Ola Bahdînê pejirandine.

Çaxê qiral Viştaspa bûye Bahdînî, Zerdeşt Pêxember ji bona wî çûye li ber Perestgeha Keşmîrê dareke selwayê çandiye û navê wî li serê nivîsiye.

Ji ber ku Qiral Viştaspa gelekî ji Zerdeşt Pêxember re dirust bûye, Pêxember lê ferman kiriye ku ew Avestayê binivîse. Îcar Qiralî Avestayê li ser çermê 12 hezar ga bi destên Camaspî daye nivîsandin û wê nusxeya esîl di arşîva seraya xwe de parastiye.

Li gor dîrokzan Hermippusî (B.Z. sedsala diduyan) di wê nusxeya Avestayê de bi milyonan rêz hebûne.

Li gorî gotina Dabistanî, di 232`ên Zayînê de gava xelîfê bisilmanan El Mûtewekil hatiye û wê herêma ku welatê Qiral Viştaspayî bû vegirtiye, wê dara ku ew çax temenê wê 1450 sal bû, bi niyeta çêkirina serayek ji bo Caferiyan birriye. Herweha xelîfe fermanekê jî daye ku perestingehên Zerdeştiyan hemû bêne rûxansin. Û hin bi hin fermana xwe hişktir û tûjtir kiriye, heta ku kevir li ser kevir nehiştine.

Lê Dabistanî ji gotina vê bûyerê re jî bêdeng nemaye û gotiye: "Gava Xelîfe wê dara Zerdeşt Pêxember birriye û piştî du-sê salan gewdê wê birine ku têxin dîwarên serayê, xelîfe ji nişka ve ta girtiye û di cih de miriye."

Welatên ku Ola Bahdînê lê belav bûye

Gotina Zerdeşt Pêxember ya navdar ku ji dinyayê re eşkere kiriye, ev bû: Serhildana li pêşberî xirabiyê! Îcar ew şîara Pêxember, di demekurtekê de li dinyayê belav bûye û her kesî daye sêwirandin.

Êdî alîgirên Ola Bahdînê pir bûbûn. Oldar ji kesî neditirsiyan û pişta xwe dabûne qiraline hêzdar, dewletine xurt û perestinî dikirin, ola nû li welat û şaristanan belav dikirin.

Di nava olê de kesên ku cara pêşî hatibûne îmanê, bi Paryotkişas (Paoiryoitkaişas), (mîna sehabiyên Mihemed Pêxember) dihatine bi navkirin û di nava xelkê de rûmeta wan pir hebû, xwedîsiyanet û payebilind bûne.

Ola Bahdînê ne tenê li navrûwa Asyayê, lê li gelek welatan belav bûye û wek oleke navnetewî hatiye pejirandin. Ji Romayê bigir heta Çînê, ew ol xwe li her deverê bi cih kiriye û her kesî aniye ser riya rast. Li gorî Avestayê, danişvanên welat û herêmên ku di serê pêşî de hatine îmanê, ev bûne:

1- Sughdha/ Maweraunehir

2- Mourû/ Margiana
3- Bakhdhi/ Batria-Belx
4- Nisaya
5- Haroyû/ Areya
6- Vaikereta/ Kabil
7- Urwa/ Xezne
8- Khnenta/ Areya
9- Harahvaiti/ Araşosya
10- Haitumant/ Drangyana
11- Ragha/ Rey
12- Rangha/ Herêma Çemê Rehayê (Ne bajarê Rihayê ye).
13- Çakhra/ Lûxar
14- Varena/ Bûnîr.
15- Herêma Heftçemê/ Pêncab

Yek ji peyrewên Zerdeşt Pêxember ên di serê pêşî de ku li dinyayê bi navûdeng bû, Spento-Datayê kurê Qiral Vîştaspayî bûye. Spento-Data serdarê giştî yê ordiya bavê xwe bû. Serdarê bi navûdeng ji bo parastin û belavkirina Ola Bahdînê, fedekarîne giranbiha kirine û kesî ji tirsa wî newêraye ku di biwara Zerdeşt Pêxemberî de nebûkariyan an lêvleqî bikira. Lê gava Serdarê Giştî Spento-Data xwestiye ku textê bavê xwe vegire û li şûna wî rûne, bav lê hatiye xezebê û wî xistiye Zîndana Kela Çiyayê Gumbadan`î û li kelemçe, lele û zincîran xistiye. Bi wê bûyera kur û bav dilê dijminan şad bûye û dost jî ponijîne.

Îcar çaxê ku Arcaspê qiralê Tûra bihîztiye ku Serdarê Ordiya Qiral Vîştaspî di zîndanê de ye, ji bo tola xwe bistîne, leşkerekî pir zêde civandiye û li ber roja xwe nittiriye. Qira Vîştaspa rojeke ku çûbû Seîstanê mêvaniya Rostemê Zal, hema Qiral Arcasp rabûye û bi wî leşkerê pir êrîş biriye ser welatê Qiral Vîştaspayî û serbajarê wî Belxê vegirtiye. Leşkerên Tûrayî, serbajêr wêran kirine, tiştên xelkê yên giranbiha ji wan stendine û zêdetir jî ku ji perestingeha Nush-Adarê pir bêzî dikirin, hilweşandine. Di wê demê de berpirsyarên olî (wek mele û şêxan) heştê kes di binê şûran re bihurandine û li Zerdeşt Pêxember geriyane, lê geriyane ta ku wî di perestingeha Tûrbaratûrê de dîtine. Û Bradrorêşê Tûrayê şûr li Pêxemberê Xwedê xistiye û ew li ser nimêjê kuştiye. Piştî şehîdkirina Zerdeşt Pêxember, îcar leşkerên Tûrayî dest bi bilêckirina Bahdîniyan kirine û piraniya kesên ku îman anîbûn kuştine.

Di dema bilêckirin û leyandinê de, Serdarê Ordiya Qiran Vîştaspayî Spento-Data ji zîndanê hatiye berdan û dîsanê bûye serleşkerê dewletê, bi Tûrayan re şer kiriye, hêza Qiral Arcaspî ya leşkerî şikandiye û ew ji welatê xwe qewirandine. Belê kuştina Zerdeşt Pêxember tîneke xirab lê kiriye û ew ji bo kuştina "kafir"an (Tûr) ranewestiye û Tûrayîyan kuştiye û kuştiye, ta ku çûye Qiral Arcaspî jî di welatê wî de kuştiye

Nivîsandina AVESTAyê:

Avestaya orîjînal a ku Zerdeşt Pêxember spartiye Qiral Vîştaspayî û ku bi destên Camaspî li ser 12 hezar çermên ga hatiye nivîsandin, bîst û yek nosk (beş) bûne.

Mana bêjeya Avestayê ya fe-

rhengî, ev e: Bingeh yan jî hilbijartina bingehê.

Lê gava ku Skenderê Romî Medistanê û aliyê rojhilata wê vegirtine, ew nusxe û gelek berhem û bermayên zerdeştiyê wêran kirine.

Li gorî hin rîwayetên din Avesta û Ola Bahdînê ne tenê bi destên Skender, hêj di çaxê azabata Pers Akaemenîdî de hatine wêrankirin.

Avesta piştre wek Tefsîra Quranê bi zimanê Pehlewî jî hatiye şrovekirin û jê çend cild derketine. Navê wan cildan Apastak û Zend e. Lê di nava demê de ew herdu nav bi Zendawestayê hatine guhertin. Sasaniyan jî di çaxê xwe de wê Avestayê kirine du beş. Beşeke wê kirine sê pirtûk û her yekê navekî cuda lê danîne. Navê yekê Vendîdad, navê ya din Vispêrad û navê ya dîtir jî Yasna.

Vendîdad, tewr û rêveçûnên Ola Bahdînê beyan dike.

Vispêrad, xwendina xwestina (dua) li pêşberî perestingehên Bahdîntiyê ye.

Yasna, ji 72 pişkan (cuz) hatiye holê û behsa ku bi çi hawayî Avesta ji aliyê Xwedê ve bo Zerdeşt Pêxember hatiye hinartin dike.

Ji bo keşifkirin û parastina nusxeyên cuda yên Avestayê, dilqê (rol) lêkolog û kurdologên Rojavayê, xasma yên Girekan pir mezin bûye. Herweha ji bo bidestxistina nusxeyên cuda, gelek tarîxên cuda hene. Li gorî hin dîrokzanan, nusxeya herî kevin, ya berî 1600 salan hatiye dîtin. Nusxeyeke destnivîs hatiye dîtin ku di 1205`an de hatiye nivîsandin. Di 1278`an de nusxeyek ji aliyê Vîsperadanî ve hatiye amadekirin. Di 692`an de çaxê ku Yezegerd derketiye ser text, nusxeyekê ji ber wan nusxeyên heyî nivîsiye. Nusxeyeke din di eynî salê de (17.11.692) hatiye nivîsandin, nusxeyeke dîtir jî di 1352`an de hatiye nivîsandin.

Lê xebata herî zêde bi awayekî zanistî ku li ser Zerdeşt Pêxember û pirtûka wî Avestayê çêbûye. şah Riza Pehlewî daye kirin. Wî komîteyeke navnetewî ji van welatên li jêrê dabû çêkirin: Emerîka, Elmanya, Îngilîztan, Frense, Îtalya, Belçîqa, Hindistan, Japonya, Turkiye, Yekîtiya Sovyetan, Îspanya, Misir, Avustiralya û Norveç, Di wê komîteyê de gelek profesor, dîroknas û pisporên olî hebûne û li ser Avestayê şixulîne. Piştî ku ew komîte gihaye encama xwe, berhemeke zanistî afirandiye, Ew berhem di 1975`an de ji aliyê S. Inslerî ve bi zimanê îngilîzî hatiye wergerandin û li dinyayê, xasma jî li sazgeh û wargehên zanistiyê hatiye belavkirin. Niha gelek nusxeyên Avestayê li Unîwersîte û pirtûkxaneyên Rojavayê, di binê parastinê de hene. Wek pirtûkxana Parîsê ya Qiraliyetê, Unîwersîteya Rîga ya Londonê, Pirtûkxaneya Kopenagê, li Elmanyayê û hin deverên cuda yên din.

Piştî 1987`an, gava ku karbisetiya Ayetullah Xumeynî li Îranê bûye serdest, wê berhemê qedexe kiriye û nusxeyên wê tev şewitandine.

Navê ola Zerdeşt Pêxember Bahdîn an Behdîn e. Bêjeya "bah-

beh" bi mana delal, xweşik, rind, bedew û çê ye. Yanî dînê delal, ola rind. Kesê ku peyrewê wê olê ye, jê re Bahdînî-Behdînî tê gotin.

Di Qurana pîroz a bisilmanan de, navê Bahdîniyan "mecûsî" hatiye bikaranîn. Bêjeya mecûs, ji "magû" ku navê meleyên Bahdîniyan bû, hatiye girtin. Ew yek jî, ji ber ku tîpa "g" di zimanê erebî de nîne, îcar bi tîpa "c" bi lêv kirine.

Zerdeşt Pêxember ji Xwedayê bi tenê re Ahûra Mazda gotiye. Bêjeya Ahûra, di zimanê Arîyan de bi mana yek, timî û daîm, rawestin, xwedî, efendî, mezin, serwer û serkar e. Bêjeya Mazda jî, bi mana aqil, hikmet û zanîna zêdetir e.

Li gor felsefeya Ola Bahdîntiyê, Ahûra Mazdayê (Xweda) ku sîstema vê dinyayê çêkiriye, jê re şeş teref jî çêkirine ku timî pê re têne libatkirin, weke xwar û jor, pêş û paş, rast û çep. Ji ber vê yekê ye jî ku wan bawerî bi hebûna şeş milyaketan hanîne ku ew milyaket serdarên giştî bûne.

Zerdeşt Pêxember weha gotiye: "Mirov bi temamî serbixwe ye. Mirov di nava xirabî û qenciyê de hilbijartinê dike. Her mirov aliyê xwe dikişîne û çarenûsa xwe kifş dike. şeytan ne qiralê ruyê erdê ye, yên ku reng û ruyê erdê diguherînin mirov in. Minrov kole ne û mirov efendî ne. Mirov di nava vê sîstema Xwedê de bi cih bûne."

Zerdeşt Pêxember her û her behsa "drûx"an (derew) kiriye ku tersê "aşa"yê (rastî) ne. Û Pêxember xwestiye ku her kes ji derewan dûr bikeve.

Yek ji xalên girîng ku di felsefeya Zedeşt Pêxember de hebûye, ev bû: "Di dinyayê de li pêşberî heft cûre xirabiyan, heft cûre qencî jî hene ku timî bi wan re şer dikin." Ev hawe di gelek tewran de reqema heftan ku li nava gelek miletan bi mane tê hesibandin tîne bîra mirov. Xasma jî li nava Medan ku her heft rojên heftiyê ji ber vê yekê hatine girtin hîn zelaltir e.

Piştî Zerdeşt Pêxember, hin kes ji Medan gava ji welatê xwe çûne deverine dûr, ola xwe jibîr kirine û bawerî bi hin xwedayên din anîne. Piştre çaxê ew vegeriyane welatê xwe, wan ew xwedayên ku pê bawerî anîbûne jî, anîne û di nêv ola Bahdîntiyê de bi cih kirine. Wek xwedayê avê, Anahîta û yek jî bi navê Mîthra. Li dû vî jî, xwedayek bi navê Homa (7) derketiye holê. Lê oldarên Bahdînî, bi gelek salan şûnde rutbeya van xwedayên nû daxistine jêrê û wan ji Ahûra Mazda (Xwedayê bi tenê) re kirine milyaket.

Bingeha Ola Bahdînê, li ser sê tiştên girîng avabûye. Ew hersê tişt ev in ku Zerdeşt Pêxember gotine:

1- Manahîca: Rind bisêwire.
2- Vacahîca: Rind bipeyive.
3- Akemca: Rind bilipike. (8)

Ola Bahdînê, zewaca jin û mêran tiştekî pîroz dêraye û têkiliya bê zewac (zina) gelekî guneh pejirandiye û kiryarên wê tawanbar kiriye. Keç piştî ku 15 salên xwe kutadikirin, karibûne ku bizewicin.

Di Ola Bahdînê de Nimêj

Ola Bahdînê di şev û rojê de pênc caran nimêjê ferz kiriye:

1- Nimêja Hîvanîyê, di serê sibehê de dihate kirin.

2- Nimêja Rapîtwînayê, di nîvroyê de dihate kirin.

3- Nimêja Uzayêrînayê, di navbera nîvro û mexribê de dihate kirin.

4- Nimêja Awîsrûtrîmayê, piştî avabûna rojê dihate kirin.

5- Nimêja Ûşahînayê, di şevê de dihate kirin. (9)

Ji bo kirina pênc nimêjên Ola Bahdînê, pêwîst bû ku Gahî (desmêj) bihatina girtin. Gahî ev e: şûştina serçav, ya herdu dest û herdu nigan (10). Piştî her nimêjekê, xwestina (dua) bi navê Nyayîle hebû ku di dawiya Avestayê de cih girtiye. Ew nimêj piştî jiyê heşt salan, li ser her kesî wacib bûye. Lê gava ku jin diketin kirasan, nimêj li ser wan ne wacib bûye.

Cejnên Olî

Di Ola Bahdînê de sê çejnên olî yên menşûr hebûne. Ew çejn, ev in:

- Cejna Maîdya-Zaremya, di nîvê biharê de bû û pîrozkirina wê bi dadana êgir dihate kirin; mirov li dorê diciviyan û zikr û perestinî ji Ahûra Mazdayî re dikirin.

- Cejna Maîdya-şem, di nîvê havînê de bû.

- Cejna Maîdyûrem, di nîvê zivistanê de bû.

- Lê piştre cejneke din jî bo zerdeştiyan wek cejna olî hatiye pejirandin: Roja 26`ê Çiriya Pêşî ku ji dayîkbûyîna Zerdeşt Pêxember e dihate pîrozkirin.

Di pênc rojên destpêka her demsalekê de, ayînine olî dihatin kirin. Ew ayîn, di her şeş (li gorî Zerdeştiyan, demsal şeş bûne) demsalan de dihatin kirin.

- Demsala yekê: Maîdya Zaremya, nîvê biharê.

- Demsal diduyan: Maîdyûşem, nîvê havînê.

- Demsala sisiyan: Paîtîş, çaxê rakirina dexl û dan.

- Demsala çaran: Ayathrem, çaxê vegera sewalan (pez) ji zozanan.

- Demsala pêncan: Maîdyarem, nîvê zivistanê.

- Demsala şeşan: Hamaşpahtmaêdaêm, çaxê germiya şev û rojê dibe mîna hev.

Di salnameya (teqwîm) Zerdeşt Pêxember de, sal 360 roj û meh 30 roj bûne. Pênc rojên din, bi navê Rojên Gathayê bi nav kirine û ew bi salê ve zêde kirine. Ew pênc rojên zêde ji Zerdeştiyan re seranser cejn bûne.

Magûyên (mele) Ola Bahdînê, tevî pirtûka xwe ya pîroz li gelek welatên dinyayê belav bûne û xasma ew qefleya ku çûye Anatoliyayê, fikra bahdîntiyê li wir û li nava Asûran bi cih kiriye. Hem di felsefeya Cihûyan û hem ya Philoya Grekan de guhartinine mezin jî dane kirin. Xebata Magûyan a li Kapadokyayê, rûmeteke mezin girtiye xasma ew keşe û pitrikên Filehan ku sirgûnê wir bûne, ketine binê tîna Magûyan û bo xwe gelek tişt ji wan girtine, piştre di ola xwe de jî bi cih kirine.

Çêbûna Dinyayê

Li gor baweriya Zerdeştiyê, çêbûna dinyayê di sê pêravanên (merhele) rûhî re bihuriye û hêj ev diyaya ku em lê dijîn afiriye: Berî her tiştî valahiyeke bêdawîn a xirab hebû, tê de herêmeke bi ruhnî cih digirt. Ew herêm, hêzek bû ku her tiştî dizaniya û şûna Ahûra Mazda (Xwedê) bi xwe bû. Îcar tariyê xwestiye ku wê ruhniyê di nava xwe de wenda bike, lê Xwedê ferman li çêkirinê daye û du tişt afirîne: Jiyan û bêjiyan. Piştre Xwedê jiyan û bêjiyanê di du pêravên din re dane bihurandin.

Pêrava pêşî: Her tişt bê gewde bûye û rihê mirovan hatiye afirandin. Sehabiyên Zerdeşt Pêxember jî di vê demê de çêbûne. Ev tişt hemû, sê hezar sal bihurandine û bi havên meyîyane.

Pêrava paşî: Xwedê rih û mirov li nava hevûdu dane gerrandin. Xirabî kiriye bingeha pevçûn û şeran û xistiye xîmê getîgê (made). Piştre dest bi çêkirina nîveka wê ya dawîn hatiye kirin û gumêçişn (plazma) çêbûye; rih û made di hev de werbûne. Ev pêrav jî sê hezar sal bihurandine, hêj viçarişn (pişkaftin) çêbûye, weke madena erdê, asîman, av, şînayî, heywan, mirov û ruhnî (agir). Li ruyê asîman roj, heyv, stêr û gathokîk (planet) afirîne. Herweha duwazdeh burc û 6.480. 000 stêr çêbûne.

Li gorî baweriya olî, ev pênc tiştên girîng hebûne:

1 - Dinya sermedî (daîmî) namîne û dê dawiya wê bê.

2 - Qencî û xirabî her û her li pêşberî hevûdu şer dikin.

3- Ahûra Mazda (Xwedê) û Ehremen (şeytan) ji hevûdu re ters in.

4- Hemû tiştên xwezayê (natur), du beş in. Yek qenc e û yek xirab e.

5- Her jîndar dimire, piştî mirinê dîsanê jîn dibe û dest bi jiyaneke sermedî (ebedî) dike.

Ariyan pênc planet nasiyane: Amrîtat (Mercury), Haurvatat (Venûs), Khsatrhra (Mars), Asha (Jubîter) û Vohumano (Satûm). Lê piştre Bahdîniyan şeş planet nasiyane: Haurvatat (Mars), Ameretat (Mercury), Aramaîtî (Heyv), Haurvatat (Venûs), Asha (Jubîter), Vohumano (Satûm). Û wan ruhniya herî mezin ku roj e jî, şewqa Ahûra Mazda (Xwedê) pejirandine.

Li gor Bahdîniyan, ew mirovê pêşî ku afirîne û ku mirov hemû ji dûndeya wan çêbûne, herweha ku ji wan û dola wan re mirin çêbûye, navê mêr Maşyê û yê jinê jî Maşyanê ye. Li gor Hindiyan navê wî mirovê pêşî, Yama ye. Ev nav (Yama) di mîtolojiya Îranê de bûye Yîma. Li gor mîtolojiyê, ango Yîma goşt xwariye û jê re xwarina goşt tawanekî pir mezin bûye, heta ku piştre ew bi destên birayê xwe hatiye kuştin. Lê li gor Cihû û bisilmanan, navê wî mirovê pêşî Adem e. Li gor Mayanan, navê wî mirovê pêşî Balam-Guitz e. Mezopotamî navê wî danîne Apsû. Li gor Skandînaviyan, navê wî bapîrê mirovan Ask e. Kenyayî jî jê re Mwambû dibêjin.

Di ola Bahdînê de, piştî mirinê dana hesabê di roja dawîn (qîyamet) de, ev bû:
- Piştî mirinê, saxbûn heye.
- Her kes ji ber xwe ve hesab dide.
- Hesabxwestina herî dawîn a roja qiyametê, di mabeyna Ahûra-Mazda (Xwedê) û Angra Maînyûda de ye.
- Di jiyana sermedî (ebedî) de, rih û gewde digîjin hevûdu.
- Bihişt û dojeh hene.

"Roja qiyametê, Zerdeşt Pêxember li meydana Hamestaganê (Meydana hîsabê) bi Xwedê ve zarî dike û jê hêvî dike ku ew li gunehên Bahdîniyan bibore." Herweha Zerdeşt Pêxember ji bo ketina bihiştê soz daye Bahdîniyan û ku rihê wan jî her paqij e.

Li gorî Zerdeştiyan, bihişt çar tebeq e û dojeh jî wisan e. Tebeqên bihiştê ev in: Duşumato, Duşuxto, Duşuvarşto û Tarîktûm (tebeqa binî ku tarî ye). Li bihiştê navê Ahûra-Mazda (Xwedê) jî dibe Garotman.

Li gorî Zerdeşt Pêxember, horî di bihiştê de nînin û kêm-zêde jiyê zilaman 40 û yê zarûkan jî 15 ye.

- Ev têbiniyên ku stêrk (*) li pêşiya wan heye, yên min in. Têbiniyên ku bê stêrk in, ji pirtûka Dr. Sîrac Bilgin hatine wergirtin.

(1) * Kurdische texte- A. v. Le Coq- Berlin 1903, rûpel: 45 teksta destnivîs.

(2) Piştre girêdana kemerê, di çaxê nimêjê de ji nimêjkerên Ola Bahdînê re bûye edet. Îcar li ser wê yekê ye dibêjin ku niha jî gava hinek Kurd xasma jî yên Başûrê Kurdistanê nimêj dikin, kemberekê yan egalekê li pişta xwe girêdidin.

(3) Li gorî hin rîwayetan, Zerdeşt Pêxember li keviya çemê Daityayê, yan li keviya çemê Darajayê (Çemê Dirêj) bûye. Lê baweriya dîrokzanê bi navûdeng Damesteter: Ne li keviya wan çeman lê li keviya çemê Tirgrîsî (Dîcle) bûye û gotiye ku Hingê ew her çar çem jî di nêv axa Împeratoriya Medê de bûne.

(4) Li gor nivîskarê Grekî Porphyriusî, ew çiya di wan heft salan de hertim bi nûrê xemilî bûye.

(5) Ji ber vê yekê ye dibêjin ku veşartina êgir di nava Kurdan de bûye wek torre û heta niha jî vedişêrin da venemire û ku careke din dadin.

(6) Hemû kesên peyrewê Ola Bahdînê, li pêşberî ola xwe, ji sih û sê pirsan berpirsyar bûne, diviya ku her kesî bersîva wan 33 pirsan bizanibûna. Kesên ku nizanibûna, ew Bahdînî nedihatine hesibandin.

* Li nava Kurdan tizbiya destên zilaman ku niha jî 33 lib in, grêdayê bi wan 33 pirsan ve ye.

(7) * Di kurdiya kirdikî (zazakî) de, navê Xwedê Homa ye.

(8) Ev hersê peyvik niha jî di kurdiya kirdikî de bi eynî maneyê têne bikaranîn.

(9) * Ola Bisilmantiyê di şev û rojê de, pênc nimêj wacib kirine. Çaxê kirina wan, herwekî di Ola Zerdeşt Pêxember de, eynî ne.

(10) * Gahiya (desmêj) Ola Bisilmantiyê herwekî gahiya Ola Bahdîntiyê ye. Lê bisilman bi herdu destan re herdu milên xwe hetanî enîşkan jî dişon.